

החיוב לדון חבירו לכף זכות - שיעור 657

I. מקור הדין

- (א) **רוב ראשונים סברו** דהחיוב לדון לכף זכות הוא מן התורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך (ויקרא י"ט - ט"ז) עיין ברמב"ם (מ"ע קט"ז) וכן היא נזכרת בסמ"ג ובסמ"ק וגם הרבינו יונה בשערי תשובה (מלמד רי"ח) אמנם עיין בהחפץ חיים (כלל ד - סוף סעיף ז) שכתב שהוא מצות עשה לכמה פוסקים ומ"מ לכולי עלמא הוא חיוב גמור כמו שכתב (כלל ו - סעיף ז) דהמצוה לדון לכף זכות הוא דינא דגמרא (שזועות ל:) ומצות עשה דאורייתא לכמה פוסקים
- (ב) **רוב הראשונים פרשו** דעיקר המצות עשה נאמרה לדיינים שישוו הדין וכן משמע מהגמרא (שזועות ל:) אמנם עיין ברש"י (שס) דלא בדין בעלי דינים הכתוב מדבר אלא ברואה חבירו וכן משמע ברבינו יונה (מלמד רי"ח) שהוא מצות עשה גמורה מן התורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך ואיכרא עיין בחפץ חיים (כלל ג - ז) ובבאר מים חיים (ט) דעכ"פ לכולי עלמא הוא חיוב גמור ולא רק מידה טובה
- (ג) **אמרו חז"ל** החושד בכשרים לוקה בגופו (שנת ז"ז:) דכתיב ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך
- (ד) **ואמרו חז"ל** דהדן את חבירו לכף זכות הוא מהדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב ופירש רש"י דזהו בכלל הבאת שלום בין אדם לחבירו (שנת קכ"ז:) י"א הוא מידה של גמילת חסדים

II. גדר המצוה

- (א) **בידו להכריע** לצד עבירה ולצד הזכות ויכריע לצד זכות יקיים המצוה וכשמכריע כלבו לחובה עובר על המצוה דהמקבל לשון הרע ואינו דונו לכף זכות עובר גם על בצדק תשפוט עמיתך (חפץ חיים כלל ו - סעיף ז)
- (ב) **בינוני שעושה מעשה** שקולים לטוב ורע דונו לזכות בלי שום ספק אבל אם המעשה נוטה יותר לחובה מ"מ נכון מאד שדונו לזכות וזה רק מידה טובה בעלמא ולא מן הדין (חפץ חיים כלל ג באר מים חיים סק"י)
- (ג) **אמנם הירא שמים** דונו לזכות אפילו הדבר נוטה יותר לצד החובה ואפילו כשהכף חוב הרבה והרבה יותר מצד הזכות ואפילו אם הוא בינוני מידה טובה לדונו לזכות (שס)
- (ד) **אפיקורס** שכופר אפילו בדבר אחד מהתורה אינו עמיתך ויש לדונו לחובה ואפילו כשהמעשה נראה כולו טוב דלא נתכוון למצוה אלא לשום עצמו בחזקת הטוב (חפץ חיים כלל ח - סעיף ה)
- (ה) **מי שנכשל** מחסרון ידיעת האיסור או שלא היה נראה בעיניו כאיסור כל כך מחויבים לדונו לזכות (חפץ חיים כלל ז - סעיף ג) מ"מ אפשר דבאותם העבירות שרגיל להכשל בהם אין מחויבים לדונו לזכות (ספר דרכי צדק דף כ"ז)
- (ו) **אדם שאינו מכירו** דמדינא אין צריך לדונו לזכות מ"מ ממדת חסידות לדונו לזכות עיין ברמב"ם ורבינו יונה על המשנה (אבות פרק ח - משנה ו) וכ"כ הח"ח בבאר מים חיים (עשין ג)
- (ז) **גם במילתא דרבנן בעלמא** צריך לדון חבירו לזכות דמי שדן לחובה עובר במצות עשה (חפץ חיים כלל ז - סעיף ז)
- (ח) **בקטן לא שייך לשון הרע** אע"פ שמספר בגנותו דכיון דאינו מצווה לא הוי גנות הכא

נמי לענין לכף זכות לא שייך גביה חובה כלל אמנם עיין בחפץ חיים (רכילות ז - 3) לענין לשון הרע ורכילות דאף הקטן בכלל עמיך וה"ה בנ"ד (ספר דרכי צדק זף כ"ד)

(ט) **על מי שאינו מכיר** אע"פ שצריך לכבד כל אדם מ"מ אם יש צורך מותר לנהוג בו בחשדנות כדי שלא יבוא לידי היזק כמו שאמרו חז"ל לעולם יהא כל אדם בעיניך כלסטים והוי מכבדן כרבן גמליאל מ"מ לענין להשמר ממנו יחשבונו לרשע אלא אם כן היה בדוק לו כההיא דאבא חלקיה שחשד חכמי ישראל דלא הניח אשתו עמהם ומעשה ברבי יהושע (דרך ארץ רבה פק"ה וספר דרכי צדק זף ל"ב) ואבאר

(י) **תלמיד חכם** שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שודאי עשה תשובה שזו היא אחת ממעלותיה של תורה על גב שאר המצות כי חזקת עשיית התשובה אינה נובעת משום צדקות שבעולם ורק מלימוד התורה ואיננה אלא בתלמידי חכמים ת"ח דוקא ולא בצדיקים (אגרות וכתבים להגאון רבי יצחק הוטנר סגרת ל"ח)

III. פסקי רב חיים קניבסקי מספר דרכי צדק (זף נ"ט)

(א) **אם דן במחשבתו לחובה** עובר במצות עשה אפילו לא שינה הנהגתו כלפי חבריו בשום מעשה אבל אם אין הדבר נוגע לו כלל אפילו מכריע לצד חובה אינו עובר

(ב) **צריך תמיד לדון לזכות** אבל חיוב גמור אפשר דהוא רק בדבר עבירה אבל בדבר רשות כגון שחבירו לא בא לשמחה עצלו אינו חובה

(ג) **מה שאמרו חז"ל** החושד בכשרים לוקה בגופו אינו דוקא בחושדו בעיקרי האמונה דיתוב רב הונא ארבעין תעניתא דחשדיה לרב חסדא ולא מיירי שם באמונה (33א מליעא ל"ג)

IV. עוד פסקים מספר לרעך כמוך (זף 60)

(א) **אדם בינוני אכל פת** בלא נטילת ידים יש לדונו לכף זכות שנטל ידיו בביתו

(ב) **אדם בינוני נראה גונב מתנות** המעשה נוטה יותר לחוב ולכן אין חייבים לדונו לכף זכות אך מידה טובה היא שלא יכריע מעשה זה לחוב אלא ישאר אצלו כספק שמא כבר שילם ביום אחר

(ג) **אדם המוכר כירא אלוקים** סירב להצטרף למנין לתפילת מנחה (כאשר ידוע שעדיין הוא לא התפלל והזמן היה קרוב לשקיעה) למרות שהמעשה נוטה לחוב יש לדונו לכף זכות שהוא אנוס מלהתפלל בגלל שאין גופו נקי או שהוא אונן רח"ל וכיוצ"ב

(ד) **אשה המוכרת כיראת אלוקים** נראתה אוכלת במסעדה בלא הכשר יש לדונה לכף זכות כגון שהיא מעוברת ותקפה בולמוס שאם לא תאכל ממה שהריחה היא עלולה להסתכן

(ה) **אדם רשע נתן צדקה לעני** יש לדונו לכף חובה ולומר שעשה כן לשם כבוד ולהתפאר ולא מתוך רחמים על העני ולא משום מצוות הצדקה כל זאת אע"פ שהיה נראה שעשה זאת מתוך רחמים - יש לומר שהרחמים היתה רק על מנת להרשים את הסובבים אותו

(ו) **אדם רשע עמד בפיתחה** של מסעדה המוכרת בשר פיגול לא ראו נכנס לשם ולכן המעשה נוטה יותר לזכות - שלא נכנס מאשר לחוב שנכנס ואכל שם בכל זאת כיון שהאדם מוחזק לרשע יש לדונו לכף חובה ולהניח שהוא אכל שם

(ז) **שמע על משרת שהוא גנב** מותר לו לספר לאחרים כדי שישמרו את עצמם ואם אפשר שיגיע להמשרת היזק ממש החפץ חיים הניח בצ"ע (כלל ט זרכילות ט)

V. עיין בספר עטרה למלך (זף ע"ח) המאמר מרב פאם בענינינו ובספר אליפינו מסובלים (פרק ה)

נפס לטלו נשאות אב' אורי ר' אליעזר ליפא ב"ר עסקא ארז' ע"ה אלא אורת' באשה רחל ב"ר גרשון חנוך הסניך הכפן ע"ה